

Секція 4. Розвиток особистості молодшого школяра в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»
Лоюк Оксана Вікторівна, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри фахових методик та
інноваційних технологій у початковій школі

Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини

м. Умань, Україна

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування якостей особистості учня. Це пов'язано багато в чому з особливостями віку, новою соціальною ситуацією розвитку, переходом до нового соціального стану дитини в статус школяра. На основі навчальної діяльності у дитини формується новий тип міжособистісних і ділових відносин з людьми, що передбачає необхідність наявності позитивних якостей особистості, і, водночас, відбувається процес їх розвитку.

Для вивчення процесу розвитку особистісних якостей молодшого школяра нами визначені такі інтегральні якості, які в сукупності своїх ознак найповніше можуть характеризувати сформованість суспільної спрямованості особистості. Опрацювавши матеріал щодо короткої характеристики обраних нами для дослідження якостей особистості (комунікабельність, товариськість, емпатія, доброзичливість, відповідальність), легко переконатися, що будь-яка з них розгортає віяло взаємопов'язаних з ним понять. Означене вказує на загальну комплексність особистісних якостей – прояв та розвиток кожної з них сприяє прояву та розвитку інших в певних контекстах.

З метою виявлення рівнів проявів особистісних якостей у молодших школярів, нами був організований констатувальний експеримент, в якому взяли участь 34 дітей, яких ми поділили на підгрупи: контрольна група у складі 18 учнів (3-А клас) та експериментальна група, в яку увійшло 16 дітей (3-Б клас).

Критеріями та показниками розвитку особистісних якостей молодших школярів визначено: **комунікативний** з показниками: *комунікабельність, товариськість*; **емоційно-ціннісний** з показниками: *емпатія та доброзичливість*; **поведінковий** з показником: *відповідальність*.

У процесі нашого дослідження спершу з'ясувався рівень сформованості за кожним показником, отримані дані сумувались і знаходилось середнє арифметичне способом поділу суми всіх коефіцієнтів на їх кількість за кожним рівнем. Потім, спираючись на зміст критеріїв і показників, ми виділили три рівні розвитку особистісних якостей дітей.

З кожного критерію відповідно до показників добиралися методики для проведення обстеження у контрольній та експериментальній групах: методика «Рукавички» Г. А. Цукерман [2] (комунікативний критерій), опитувальник для діагностики здатності до емпатії [1], доброзичливість [1] (емоційно-ціннісний критерій), анкета «Чи відповідальний ти?» (поведінковий критерій).

В результаті проробленої діагностичної роботи нами визначено загальну характеристику рівнів розвитку особистісних якостей у суб'єкт-суб'єктній взаємодії та здійснено кількісний аналіз експериментальних даних за кожним із критеріїв (докладно див. таблицю 1.1.) та за рівнями розвитку загалом (див. таблицю 1.2.).

Високий рівень мали ті учні молодших класів, які характеризувалися стійкою позитивною поведінкою, з альтруїстичними мотивами вчинків і готовністю без вагань реалізувати моральні якості своєї особистості. Це були ініціативні молодші школярі, які завжди доводили розпочату справу до кінця, вимогливо ставилися до результатів своєї діяльності та діяльності своїх товаришів; оптимістично сприймали труднощі й докладали максимум самостійних зусиль для досягнення поставленої мети. Комунікабельні, ввічливі, товариські, неконфліктні, вільно висловлювали свою думку, з інтересом вислуховували інших, володіли емпатією. До означеного рівня віднесено 6,3 % дітей ЕГ та 5,5 % КГ.

Середній рівень сформованості особистісних якостей мали учні 3 класів із ситуативною поведінкою, що передбачала надання переваг реалізації спочатку егоїстичних потреб, а потім – вчинків на користь інших, пріоритет яких залежав від ситуацій. Цю групу склали учні, в яких вияви бережливості, чуйності, відповідальності, самостійності були менш стійкі, ніж у представників групи з високим рівнем. Залежно від настрою, інтересу, рівня знань, умінь і умов організації навчальної діяльності ці учні виявляли оптимізм, ініціативність або, навпаки, були байдужими й діяли під керівництвом дорослих. Вони виконували лише ті доручення, які їх цікавили, не завжди виконували розпочату справу до кінця, були не завжди уважними й доброзичливими до людей, але на зауваження реагували позитивно. Ці молодші школярі мали високий рівень домагань і низький рівень розвитку вольової активності. Вони легко вдавалися до допомоги вчителя, скориставшись якою, прагнули видати успіх за власний. Середній рівень нараховує 35,4 % дітей ЕГ та 42,6 % КГ.

Низький рівень сформованості особистісних якостей мали учні зі слабким проявом позитивного морального досвіду, що виявлявся в компромісних виходах із ситуації. При вирішенні складних завдань у них частіше превалювали егоїстичні інтереси. Рівні розвитку суттєвих ознак моральних якостей у них характеризувалися низькими показниками. Це були досить пасивні учні, які виявляли інтерес до справи тоді, коли від них вимагали вчителі. Вони ухилялися від виконання доручень, а якщо й виконували їх, то без піднесення, не доводили розпочату справу до кінця, не прагнули до високих досягнень і задовольнялися необхідним мінімумом. Ці учні звикли до виконання шаблонних рішень. Здебільшого вони характеризувалися недостатньою організованістю, легко приймали допомогу, не покладаючи на себе особливих турбот. Зіткнення з новим, невідомим породжувало розгубленість, що потребувала опіки і керівництва дорослих. Відчували певні труднощі при висловленні своєї думки, часто перебивали співрозмовників, не бажаючи їх вислуховувати. Таких дітей у ЕГ 58,3 %, в

КГ 51,9 %.

Таблиця 1.1.

Рівні розвитку особистісних якостей учнів експериментальної та контрольної груп

Критерії	Рівні розвитку особистісних якостей учнів					
	Низький, %		Середній, %		Високий, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Комунікативний	44,5	56,3	50	37,5	5,4	6,2
Емоційно-ціннісний	38,9	43,8	50	43,8	11,1	12,5
Поведінковий	72,2	75	27,8	25	-	-
Середнє арифметичне по групах	51,9	58,4	42,6	35,4	5,5	6,2

Приведені дані свідчать про те, що на початку експериментальної роботи у більшості учнів 3-їх класів особистісні якості були сформовані на низькому рівні.

Таблиця 1.2.

Рівні розвитку особистісних якостей молодших школярів за результатами констатувального експерименту

Рівні	Учні	Контрольна група		Експериментальна група	
		n	%	n	%
Високий		3	5,5	3	6,3
Середній		23	42,6	17	35,4
Низький		28	51,9	28	58,3

Підсумовуючи результати констатувального етапу експериментальної роботи, зазначимо, що сучасний стан розвитку особистісних якостей дітей молодшого шкільного віку загалом характеризується як недостатній. Найгірше у дітей розвинені організаційні та суб'єкт-суб'єктні вміння, вміння долати труднощі, бути наполегливим у досягненні мети, відповідальним.

Розподіл учнів початкових класів за рівнями розвитку особистісних якостей на констатувальному етапі дослідження дав підстави для висновку

про те, що навчально-пізнавальна діяльність ще не займала належного місця в освітньому процесі початкової школи щодо розвитку у молодших школярів відповідальності, емпатії та доброзичливості, комунікабельності й товариськості і потребує широкого впровадження активних форм та методів навчання, які б забезпечили підвищення ефективності цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Галузяк В. М. Діагностичний інструментарій класного керівника / В. М. Галузяк, І. Л. Холковська. – Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – 304 с.
2. Методика «Рукавички» Г. А. Цукерман [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://infourok.ru/diagnostika-issledovaniya-po-viyavleniyu-lichnostnih-i-socialnih-kachestv-mladshih-shkolnikov-sbornik-metodik-1420734.html>
3. Троценко Т. Ю. Формування моральних якостей учнів 3–4 класів у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / Т. Ю. Троценко ; Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України. – К., 2009. – 21 с.